

A MAGYAR TUDOMÁNY ÜNNEPE
Az MTA programsorozata

Pécs-Baranya évszázadai 7.

Országos helyismereti konferencia

Pécs,

2022. november 17-18.

CSORBA
GYŐZŐ
KÖNYVTÁR

MTA PÉCSI TERÜLETI BIZOTTSÁGA

Címlap:

A pécsi Elefántos ház 1960-ban (Fortepan.hu / Márkus Richárd)

9. oldal:

A Pécsi Közlekedési Vállalat autóbusza a Kikelet Szállónál, 1936-ban (Fortepan.hu / Varga Csaba)

14. oldal:

A Szent Mór Kollégium építése 1930-ban (Csorba Győző Könyvtár Helyismereti Gyűjtemény)

20. oldal:

Mágocs, Fő utca az 1920-as években (Csorba Győző Könyvtár Helyismereti Gyűjtemény)

26. oldal:

A Vadászkiért Szálló bontása előtt, 1974-ben (Csorba Győző Könyvtár Helyismereti Gyűjtemény, Mandadb.hu)

2022. november 17. (csütörtök)

8.15 • *Megnyitó*

1. Pécs és Baranya régmúltjából

Moderátor: Erdős Zoltán

8.30 • *Szabó Ernő*

Tekercsábrázolások a pécsi római kőtár síremlékein

8.50 • *Strasszer László*

Pellérd község régészeti kutatása

9.10 • *Szünet*

9.20 • *Faragó Dávid*

A baranyai nemesség a Mohács utáni években. Az Ormányiak

9.40 • *Majorossy Imre Gábor*

Közönséges, régi, egyenlő: Draskovich György pécsi püspök magyar nyelvű hitvédelmi munkássága

10.00 • *Gombor László*

A harsány-hegyi csata (1687) egyes military landscape kérdéseinek térinformatikai megoldása

2. Társadalomtörténeti mozaikok a hosszú 19. századból

Moderátor: Wéber Adrienn

10.50 • *Kovács Dániel László*

Szigetvári főszolgabírók baranyai kapcsolatai, 1789-1845.

11.10 • *Pintér Tamás*

Egy elvett élet, egy derékba tört karrier. Nunkovics Ignác (1789-1854) tisztikari pályafutása

11.30 • *Borsy Judit*

Használt cikkek árverése Baranyában a 19. század első felében

11.50 • *Kiss Márton*

Földmérők albérletben – a pécsi kataszteri felmérés munkatársainak lakhatási kérdései a 19-20. század fordulóján (1895-1917)

12.20-13.30 • *Ebédszünet*

3. Politika és társadalom a két világháború korában

Moderátor: Vámos Eszter

13.30 • *Árvai Tünde*

A cselédmizéria és megoldási kísérletei Pécssett

13.50 • *Gyánti István*

A proletárdiktatúra rend- és honvédelme Baranyában, 1919

14.10 • *Nagy Imre Gábor*

A hatalmi rendszer rekonstrukciója Pécs város 1921. évi felszabadulása után

14.40 • *Szünet*

14.50 • *Nagy Péter Tibor*

Pécsi elitcsoportok a magyar könyvkiadásban

15.10 • *Dezső Krisztina*

Beck Soma, az Erzsébet Tudományegyetem Bőrklínikájának alapító professzora

15.30 • *Raposa Vivien Kitti*

Közösségépítés a Turul Bajtársi Szövetség és a Foederatio Americana pécsi korporatióiban a két világháború között

16.00

Tudásközpont, 1. emeleti Hírlapolvasó

Másik valóság – Dombay Győző festőművész kiállítása

A kiállítást megnyitja: Dombay Célia

4. Művelődés és társadalom a két világháború korában

Moderátor: Erdős Zoltán

16.50 • *Pap Dávid Zoltán*

„Impozáns részvét mellett...”

Pécsi polgárok a ravatalon. A *Dunántúl* napilap gyászjelentései (1922-1939)

17.10 • *Vámos Eszter*

Pécs zenei élete a két háború között

17.30 • *Szalánczi Krisztián – Pucz Péter*

A világgjóró Werner

2022. november 18. (péntek)

5. Hadtörténeti mozaikok

Moderátor: Csibi Norbert

8.30 • *Horváth Béla*

A 8. honvédszászlóalj története az 1848-49-es magyar szabadságharcban

8.50 • *Nagy Gábor*

„Szövetségesek” markában – Egy amerikai pilóta tragikus története

9.10 • *Várdai Levente*

Levelek, képeslapok és fotók. Egy pécsi származású francia idegenlégiós hagyatéka

9.40

Pécs-Baranya évszázadai 1.

A 2018-19 évi helyismereti konferencia válogatott tanulmányait tartalmazó kötetet bemutatja Csibi Norbert történész, egyetemi adjunktus

6. Pécs építésze a 19-20. században

Moderátor: Pilkhoffer Mónika

10.10 • *Szigetvári Krisztián*

Elbontott pécsi műemlékek nyomában

10.30 • *Schmelcz-Pohánka Éva*

Szemelvények a Rózsakert történetéből

10.50 • *Szélpál Livia Klára*

A pécsi és az eszéki Županijska utcai zsinagóga összehasonlítása

11.20 • *Szünet*

11.30 • *Mendöl Zsuzsanna*

Házfalak őrizte sorsok 2.: Pécs Rákóczi út 68. számú épület építéstörténete, építetői és használói

11.50 • *Kohári Gabriella*

A pécsi Szent Mór Kollégium (Maurinum) építése Vargha Damján szemszögéből

12.20-13.30 • Ebédszünet

7. Társadalmi kérdések, jelenségek a 20. század második felében

Moderátor: Erdős Zoltán

13.30 • *Kurucz Réka*

„A bodonyi faluvégen leányvásár lesz a héten”. Tájszerkezet, identitás, szőlőművelés

13.50 • *Ragadics Tamás – Boros Julianna – Bucher Eszter*

Megújuló és visszatérő hátrányok. Átalakuló ormánsági társadalom az 1970-es, 80-as években

8. A művelődés formális és nem formális keretei 1945 után

Moderátor: Wéber Adrienn

14.30 • *Hodász Kata*

A pécsi Állami Gyógypedagógiai Iskola első 10 évének krónikája (1946-1955)

14.50 • *Rácz Márk*

A Pécsi Tudományegyetem Marxizmus-Leninizmus Intézetének története

15.10 • *Erdős Zoltán*

Egy kitalált hagyomány: a Tenkes kapitánya

15.30 • *Onhausz Miklós*

A Pécsi Székesegyház Palestrina Kórusának története és repertoárja 1988-tól napjainkig

9. Városszerkezet, ipar és infrastruktúra

Moderátor: Erdős Zoltán

16.10 • *Polyák Petra*

A házingatlanok 1952. évi államosítása Pécsett

16.30 • *Bósz Attila*

A közúti közlekedés átalakulása Pécsett a levéltári források tükrében (1900-1950)

16.50 • *Bércesi Richárd*

A Pécsi Bányavasutak története 1989 és 2004 között

17.20 Zárzó

Összefoglalók

Árvai Tünde

egyetemi tanársegéd, Debreceni Egyetem Történelmi Intézet

A cselédmizéria és megoldási kísérletei Pécsen

Pécs alsóbb társadalmi rétegeinek kutatása nem előzmények nélküli, hiszen például Mészáros Balázs doktori disszertációja ezt a kérdéskört és a hozzá kapcsolódó szociálpolitikai intézkedéseket tekintette át az 1850 és 1920 közötti időszakra vonatkozóan. Munkájában érintőlegesen előkerült a cselédkérdés is.

1911-ben Pécs város közrendészeti bizottsága az elharapózó cselédmizéria megoldása érdekében cselédközvetítő intézet felállítása mellett döntött, amellyel párhuzamosan egy cselédotthon létrehozását is indokoltak tartotta. Míg az 1912. július 15-én megnyíló közvetítő küldetése az volt, hogy elejét vegye a cselédszerződtek során előforduló visszaéléseknek, az otthon azon nőcselédok számára biztosított átmeneti szálláslehetőséget, akik két szolgálati viszony között voltak.

Az előadás célkitűzése a helyi sajtókiadványok (*Pécsi Napló, Pécsi Ujlap, Pécsi Közlöny, Dunántúl*) nyomán bemutatni az intézmény megszületésének és működésének körülményeit. Kitér arra, hogy kik hallatták szavukat a cselédkérdést tárgyzó helyi diskurzusban, kik működtették az intézményt, mennyire volt gördülékeny a megfelelő elhelyezésről való gondoskodás, milyen feltételekkel lehetett bekerülni, milyen előírások szabályozták a támogatottak életét, a híradásokban milyen kép bontakozott ki a cselédotthonról és a cselédekről, milyen értékelések születtek a közvetítő tevékenységéről.

Míg a világháború éveiben az intézmény fenn tudta tartani működését, addig a szerb megszállás idején elkezdődött a városi cselédotthon több éves kálváriája. A városi karitatív szervezetek elszánt képviselőinek szívós munkája kellett az újrakezdéshez.

Bércesi Richárd

történész, történelem – hon- és népismeret szakos tanár (Pécs)

A Pécsi Bányavasutak története 1989 és 2004 között

Előadásomban a Pécsi Bányavasutak vonalhálózatának utolsó hírmondóját, a pécsbányatelepi Széchenyi-akna és Pécsújhegyi Szénosztályozó között húzódó iparvágánynak az 1989-es rendszerváltástól a 2004-es második, és egyben végleges megszüntetéséig terjedő időszakát helyezem górcső alá. Többek között olyan kérdésekre próbálok meg választ adni, hogy a Mecseki Szénbányák 1989-ben kezdődő privatizációjakor, majd az ezredfordulót követően mely cégek tulajdonába került a pécsi bányavidék, és azon belül a vasútvonal? Milyen szervezeti formában működtették tovább őket?

Miért kerülte el az iparvágány a Gróf Széchenyi István-akna 1992-es bezárásakor a felszedést? Melyik bányauzem nyersanyagát szállították ezt követően továbbra is a vonalon?

Milyen tényezők befolyásolták az 1990-es években és a 2000-es évek elején a szén szállítási műszakok ideiglenes és végleges változásait? Hogyan módosultak a munkaórák, és miként reagáltak erre a vonal mentén élő emberek? Milyen bosszantó és látható jelei voltak számukra a mindennapokban annak, amikor a vonat elhaladt a lakóházaik mellett?

Állandó jellegű volt, hogy a vasúton közlekedő MÁV-szerelvény egy M47-es sorozatszámú Dacia-dízelmotordonyból és öt darab Fals-típusú tehervagonból állt, vagy voltak rendkívüli, szokatlan eltérések is? Milyen látható változásai voltak a dízelmozdonyoknak az ezredforduló után végrehajtott rekonstrukciójukat követően?

Milyen hazai és nemzetközi folyamatok eredményezték a pécsi kőszénbányászat 2004. december 31-ei végleges felszámolását? Milyen tényezők indokolták azt, hogy a vonal története során második alkalommal, hét és fél hónappal a tervezett bányabezárás előtt, 2004. május 14-én ezúttal már végleg meg kellett szüntetni a szénszállítást Széchenyi-akna iparvágányon? Jogos döntés született? Valóban nem volt más megoldás?

Milyen visszatérő módszerrel oldotta meg a bányatulajdonos vállalat a hátralévő hét és fél hónapra a kitermelt nyersanyagnak a Pécsújhegyi Szénosztályozóhoz történő célba juttatását, amellyel kiválthatóvá vált a forgalmon kívül helyezett vasútvonal? Miért és hogyan gondolták újra ezt a korábban már alkalmazott formátumot?

Borsy Judit

főlevéltáros, MNL Baranya Megyei Levéltára

Használt cikkek árverése Baranyában a 19. század első felében

A Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltárában lévő pécsváradi közalapítványi kerület uradalmainak iratai lehetőséget nyújtanak az 1848 előtti fogyasztási szokások vizsgálatához is.

Az uradalmi gondoskodás 1848 előtt kiterjedt az uradalom területén élő árvákra is. A pécsváradi közalapítványi kerület uradalmi az 1810-es években vették át az árvák vagyonát a községektől. Az uradalom ügyelt az árvák elhelyezésére, gyámjuk kijelölésére, az árvák vagyonának a megőrzésére, valamint gondoskodott az ingó és ingatlan vagyon hasznosításáról. Az árvák pénzét az árvapénztárban helyezték el, ahol a pénz biztonságos megőrzését biztosították.

A tisztartónak az elhunyt jobbágy vagyonát, amennyiben árvát hagyott maga után, azonnal leltárba kellett venni. A leltárakban esetenként néhány tétel mellett szerepel, hogy az adott tárgy kinek a saját tulajdona, például az özvegyé, az egyik árváé stb. Az esetek többségében azonban ezek a családtagokat illető tárgyak egyáltalán nem kerültek leltározásra. A leltárakban szereplő tételek alapján tehát nem lehet rekonstruálni egy háztartást, gazdaságot, viszont kiválóan tükrözik a kor értékrendjét, szemléletét. A hagyatéki leltárakban szereplő tárgyak becsült ára a „*mit tekintettek értéknek?*” kérdésre válaszol.

Az eladásra szánt ingó és ingatlan vagyont árverésre bocsátották. Az árverések a használati eszközök, ruházat, berendezés beszerzésének jelentős színtere volt. Az árverési hirdetmények közzétételének helyszínei elárulják az egyes községek vonzáskörzetét. A vásárlók között uradalmi alkalmazott, rokon, családtag, valamint az árverésen hivatalból jelenlévő községi bíró és esküdtek is gyakran licitáltak. Az eladási ár szinte minden esetben meghaladta a becsült (kikiáltási) árat, gyakran többszörösére rúgott, ami a kereslet mértékét egyértelműen bizonyítja.

A hagyatéki árverések adatainak vizsgálata az ingóságok kelendőségének, a vevők körének, fogyasztási szokásainak bemutatására egyaránt lehetőséget ad.

Bósz Attila

főlevéltáros, MNL Baranya Megyei Levéltára

A közúti közlekedés átalakulása Pécsen a levéltári források tükrében (1900-1950)

Előadásom célja annak bemutatása, hogy a levéltári források miként mutatják meg a közúti közlekedés motorizálódásának formáit, milyen képet rajzolhatunk segítségükkel a gépjárművek elterjedésének korai szakaszáról Pécsen. A megyei levéltár elsősorban a hatóságok, hivatalok iratait őrzi, emiatt a magáncélú gépjárműhasználatról csak áttételesen tudósítanak, ám így is jól látható belőlük a folyamat időbelisége, számszerűsíthető adatai és nem utolsósorban a város ilyen téren lejátszódott fejlődése.

Az előadás röviden bemutatja a 20. század eleji kezdeti időszakot, amikor megjelenik a gépjármű az utakon, majd a világháború megállítja a fejlődést. Kitér a városi Tanács gépjárműhasználatára, a tűzoltóság és a mentők automobil-beszerzéseire, az autóbusz-közlekedés megindulására, a taxizás kezdetére, az infrastruktúra kiépülésére és a fenntartó ipar szerepére. Utóbbi az autóépítő, autójavító, garázsírozó, illetve kereskedő vállalkozásokat jelenti, amelyek alapítói a motorizáció előtt teljesen más szakmában dolgoztak. Ezek vizsgálata is érdekes szegmense a közlekedéstörténetnek.

A témában végzett eddigi kutatásaim összegzésére tennék kísérletet, ami – az eddig elért eredmények rövid bemutatásán túl – arra is rávilágíthat, hogy helyi szinten milyen forrásokra lehet számítani a közlekedéstörténet területén, valamint mik lehetnek a még megoldásra váró kérdések.

Dezső Krisztina

könyvtáros-muzeológus, PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Történeti Gyűjtemények Osztálya
Beck Soma, az Erzsébet Tudományegyetem Bőrklínikájának alapító professzora

Beck Soma 1924-ben már nemzetközileg is elismert tudósként érkezett Pécsre, hogy megszervezze a városba költöző Erzsébet Tudományegyetem bőrgyógyászati klinikáját. A mostoha körülmények ellenére pár év alatt egy jól működő klinikát állított fel, ahol mind a bőrbetegséggel, mind a nemi betegségekkel küzdő pácienseket fogadni tudták. A gyógyító tevékenység mellett az egyetemi oktatásban és kutatásokban is jelentős munkát végzett a professzor. A klinikán értékes mulásgyűjteményt készített, melyek az oktatásban használtak, szakkönyvtárának átengedésével a klinika könyvtárának alapját vetette meg. Tudományos munkássága a rákkutatásra, a csecsemőkori bőrbetegségekre, a háborús fagyási sérülések kezelésére terjedt ki. Legjelentősebb műve a Krompecher Ödönnel közösen írt *Die feine Architektur der primären Hautcarcinome* című kötet, amelyben a bőr rákos daganatait vizsgálják. Elsőként írta le az erythema myoticum infantilének nevezett csecsemőkori bőrbetegséget. Emellett két tojásolajalapú kenőcsöt is kifejlesztett. Előadásom végén az 1930-ban hirtelen elhunyt professzor emlékének ápolását, a hozzá kötődő emlékeket szeretném bemutatni.

Erdős Zoltán

könyvtáros, Csorba Győző Könyvtár Helyismereti Gyűjteménye
Egy kitalált hagyomány: a Tenkes kapitánya

A Rákóczi-szabadságharc legfontosabb eseményei elkerülték Baranya vármegyét, így nem meglepő, hogy ez a térség Rákóczi-hagyományokkal is csak nagyon szórványosan és érintőlegesen rendelkezik. A nemzeti emlékezetnek azonban olyannyira szerves részét képezi a korszak, hogy szinte magától értetődik az irodalmi és filmes megformálása – Baranya viszonylatában is.

Örsi Ferenc tehát gyakorlatilag támpontok nélkül írta meg *A Tenkes kapitánya* című forgatókönyvet, majd az ifjúsági regényt, ami már elkészülte előtt óriási népszerűsége tett szert, bekerült a populáris kultúrába, és részévé vált a siklósiak történeti tudatának.

Az előadás első részében azt a kérdést vizsgálom, hogy a szerző milyen forrásokra hagyatkozott, és hogyan használta, hogyan gondolta tovább azokat. Ezután a „kitalált hagyomány” utóéletét, szervezésének folyamatát mutatom be, arra fókuszálva, hogy *A Tenkes kapitánya* hogyan vált identitásformáló tényezővé, legújabbán pedig a városmarketing részévé.

Faragó Dávid

PhD hallgató, ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola
A baranyai nemesség a Mohács utáni években: Az Ormányiak

Baranya egyike a késő középkori Magyar Királyság legjobban forrásadatolt megyéinek, amelynek nemessége szoros kapcsolatot tartott fenn a szomszédos megyék birtokos családjaival. A mohácsi csatát követő polgárháború, majd az 1543–1566 közötti oszmán hódítás következtében azonban a megye jelentős része elpusztult. Nemessége előtt két út nyílt: 1. formálódó végvári rendszer katonáiként helyben maradva igyekeznek megőrizni birtokai egy részét 2. az ország más részeire költözve és szolgálatot vállalva teremtenek új életet.

Szakály Ferenc és Varga Szabolcs rámutattak arra, hogy 1526 után számos, a megyéből menekült család (pl. a Nagyvátiaiak, Ibrányiak, Ibfalviak, Istvánfiak, Mekkeseiek, Földváriak) tagjai futnak be jelentős „karriert” mint gyakorlatban képzett jogtudó nemesek a Magyar Királyság, valamint a formálódó Erdélyi Fejedelemség helyi és központi igazgatásában.

Ebbe a nemesi csoportba tartozott az előadásomban bemutatásra kerülő Ormányi Józsa sümegi várnagy (1553–1562), illetve unokatestvére, a vele közel egyidőben sárosi alispán Ormányi Demeter (1560–1568). Először családjuk sokat vitatott származását tisztázom, majd röviden a család több ágra szakadását és a mohácsi csatáig terjedő leszármazását ismertetem. Ezt követően életútjuk összehasonlításán keresztül azt szeretném bemutatni, hogy az ország három részre szakadása idején a menekült baranyai nemesség előtt milyen lehetőségek álltak, illetve melyek voltak egy másik régió nemesi társadalmába történő integráció meghatározó elemei. Elsősorban arra keresem a választ, hogy kapcsolati hálójuk kiépítésében, birtokszerzésükben, illetve szolgálatvállalásukban milyen hasonlóságok és eltérések figyelhetők meg, a különbségek pedig milyen körülményekre vezethetők vissza. Példáju-kon keresztül nemcsak Baranya megye és a dél-dunántúli régió nemességéről, hanem a Magyar Királyságnak az oszmán hódítás árnyékában lassan átalakuló 16. századi nemességéről is szélesíthetjük ismereteinket.

A kutatást az NKFI K 134690 azonosító számú, „A magyar királyi udvar személyi összetétele a Mátyás- és a Jagelló-korban (1458–1526). Életrajzi lexikon” című pályázat támogatta.

Gombor László

független kutató (Pécs)

A harsány-hegyi csata (1687) egyes military landscape kérdéseinek térinformatikai megoldása

A harsány-hegyi csata két jelentős létszámú sereg összecsapásaként maradt meg az emlékezetben, azonban a hadieseményekre a tágabb csatatáj adottságai is lényeges befolyást gyakoroltak. A fennmaradt írott adatok, valamint a táborhelyeket és a csatát ábrázoló metszetek olyan földrajzi információkat tartalmaznak, amelyek felbátorítják a kutatót azok térinformatikai eszközökkel való elemzésére, a helymeghatározásra. A kérdéskör komplex megközelítése a táj földrajzi, hidrológiai, felszínborítottsági adottságainak együttes értékelésével olyan eredményeket hozott létre, amelyek a további, immár célzott régészeti kutatás alapjai lehetnek. Az egyes, a csata és az azt megelőző események helyszíneinek azonosítása a helyismeretet gazdagítja.

Az előadás kitér a csatát megelőző, Eszék ostromához végzett hadmozdulatok drávai átkelési helyszíneire, továbbá a felvonulási útvonalak meghatározására, a táborhelyek azonosítására, valamint a csatatér erődítéseire vonatkozó eredmények bemutatására.

Gyánti István

levéltáros, MNL Baranya Megyei Levéltára

A proletárdiktatúra rend- és honvédelme Baranyában, 1919

1919. március 21-én, a Magyarországi Tanácsköztársaság kikiáltásakor Baranya vármegye nagyobb része immár négy hónapja a szerb hadsereg megszállása alatt állt. A vármegye eredeti területének egyötöd részére visszaszorult magyar közigazgatás ideiglenesen Sásdon működött, itt alakult meg a proletárdiktatúra megyei szerve, a Sásdi Direktórium is. A múlttal való szakítás jegyében a proletáral-

lam újjáalakította a rend- és honvédelmi szerveket, amelyek elnevezése is híven tükrözte a korszellemet: Vörös Őrség, Vörös Hadsereg. A Tanácsköztársaság fennhatósága alatt álló baranyai területen kezdetét vette a belső rend fenntartásáért felelős Vörös Őrség megszervezése, ugyanekkor a Vörös Hadsereg is toborzott a megyében. Mindezek mellett a területet kettészélő demarkációs vonal védelme jelentősebb katonai erő jelenlétét vonta maga után. Érdemes tehát az itt élő lakosság életét közvetlenül érintő fegyveres testületekkel kapcsolatos ismereteinket összegezni, betekinteni a rendelkezésre álló levéltári forrásokba.

Hodász Kata

konduktor, egyetemi hallgató, PTE BTK neveléstudomány mesterképzési szak

A pécsi Állami Gyógypedagógiai Iskola első 10 évének krónikája (1946-1955)

Az előadás a pécsi Állami Gyógypedagógiai Iskola 1946 és 1955 közötti időszakának bemutatására vállalkozik. A vizsgálat fókuszába emelt években az iskola Csépanyi Gyula igazgatása alatt az Egyetem utcában működött, s a falai közt fogyatékos gyermekek nevelése-oktatás zajlott. A kutatás – eddig feltáratlan intézményi dokumentumok, levéltári források alapján – célul tűzte a pécsi Állami Gyógypedagógiai Iskola, majd (1955-től) Gyógypedagógiai Nevelőintézet teljes (1946-1966 közötti) történetének feltárását, melynek első jelentős szakaszát, 10 év történetét, az intézmény megszervezésének előzményeit és körülményeit járja körül az előadás. A források feldolgozásánál a hagyományos megértő módszert alkalmaztam, a forrás-, dokumentum- és szakirodalomelemzés módszerére támaszkodtam. A vizsgálat során elsősorban primer forrásokkal dolgoztam, melyek legfőbb lelőhelye a Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára. A korabeli sajtó áttekintésével megállapításokat is kívánok tenni arról, hogy milyen kép élt Pécs város lakóinak körében az intézményről.

A kutatási eredmények által megbizonyosodhatunk arról, hogy a pécsi Állami Gyógypedagógiai Iskola hiányos infrastrukturális felszereltsége ellenére, az általa folytatott oktató-nevelő munka tekintetében rendkívül színvonalas oktatási intézmény volt. A vizsgált időszakban a gyógypedagógia területén kevés lehetőség nyílt a pedagógiai pluralizmusra, a szakemberek, gyógypedagógusok munkáját kényszerű kompromisszumkészség jellemezte. Mindezek és az intézmény infrastrukturális lehetőségeinek korlátozottsága ellenére a fennmaradt források a pécsi Állami Gyógypedagógiai Iskola színvonalas munkájáról, elköteleződéséről, a nevelés-oktatás kiemelkedő jellegéről árulkodnak, így a vizsgált intézmény unikális jellegénél fogva a gyógypedagógia-történetben helyet és figyelmet érdemel. Az eredmények hozzájárulhatnak Pécs város helytörténetének megismeréséhez, s a város történelmi múltjáról gazdagíthatják ismereteinket.

Horváth Béla

hadtörténész, nyugalmazott középiskolai történelemtanár (Mezőfalva)

A 8. honvédszászlóalj története az 1848-49-es magyar szabadságharcban

Az 1848-49-es szabadságharcunkban a honvéd gyalogság volt a legszámosabb. 1848 tavaszán a legöntudatosabb ifjúság: értelmiségiek, mesterlegények és paraszt „*sühederek*” jelentkeztek elsőként „*az ides haza védelmére*”, a Délvidéken kirobbant polgárháború megfékezésére. Batthyány Lajos, gróf miniszterelnök kezdeményezésére, és hathatós támogatásával az első tíz önkéntes honvédszászlóaljból a 8., Pécsen szerveződött, Tolna, Baranya, Somogy és Bács-Kiskun megyék lelkes ifjaiból. Két és fél

hónapig tartott a felkészítésük. Augusztus 15-én 814-en indultak meg gyalogmarsban Verbászra, ahol már javában tombolt a kegyetlen polgárháború.

Itt Bácskában, Ókérén – azaz mellékhadszíntéren – áldatlan tábori körülmények között éltek honvédeink mindennapjaikat, hónapokon át előőrsi szolgálatban. A tűzkeresztségen három századuk november végén a szőregi ütközetben, majd az egész zászlóalj 1849. február 9-én Szeged alatt esett át. Perczel Mór, majd Guyon Richárd parancsnokságai alatt Bácska és a Bánság újbóli visszafoglalásért küzdöttek orosz-lán-szívvvel. Az 1849. június 7-i kátyi ütközetben Perczelék odadobták fölösleges áldozatul vagy ötszáz 8. zászlóaljbeli honvéd és kétszáz sorgyalogos életét a cs. kir. vértesslovasság patkói alá. Aztán az újoncokból feltöltött 8. honvédszászlóalj a kishegyesi ütközetben tanúsított vitézségével kiérdemelte Guyontól a III. Osztályú Katonai érdemrendet. A végjátékban, a Haynau vezette cs. kir. főszereg elől folytonosan visszavonuló Dembinski vezette magyar főszeregben már nem sokat tehettek. Ennek ellenére a csatádi ütközetben megmutatták önkénteseink a vértesszeknek, hogy tanultak a kátyi példából, visszaverték rohamaikat, és tovább masíroztak a végső szétszóratás helyszínéig. A temesvári vesztes csatában a gyalogság harcára nemigen került sor, a rosszul vezetett és felbomlott magyar sereg futott amerre út nyílt, keletre a hegyek közé. A magyar szabadságharcot az osztrák-orosz túlerő leverte, a Görgei Artúr vezette honvédsereg a szőlősi síkon letette fegyverét az oroszok előtt. A 8. honvédszászlóalj önkéntesei közül azon kevesek, akik végig harcoltak, szűk 8 hónap alatt 27 ütközetben és 1 csatában voltak jelen. Voltak szerencsések, akik hosszú bujdosás után élve maradtak, hazatértek, míg mások életüket veszítették, vagy fogságba estek és besorozták őket a császár seregébe. Minden szörnyűsége ellenére mégis azt írta az 1848-49-es szabadságharcról egyik főhadnagyuk visszaemlékezésében: *„Ez idők voltak életünk legszebb napjai. Feláldoztuk mindenünket a hazának, honfitéli fogadalmunk hű teljesítésével oltárt emeltünk a hazaszeretnek!”* Ez az önfeláldozó hazaszeretet mára egyre inkább hiánycikk kis hazánkban.

Kiss Márton

segédlevéltáros, MNL Baranya Megyei Levéltára

Földmérők albérlésben. A pécsi kataszteri felmérés munkatársainak lakhatási kérdései a 19-20. század fordulóján (1895-1917)

A pécsi felmérési felügyelőség a 19. század második felétől működött a városban. A szervezet egyik legfontosabb feladatát jelentette a hivatalnokok elhelyezése. A székhelyek csak korlátozott helyvel bírtak, így a személyzet tagjai maguk oldották meg lakhatásukat. A kataszteri szervezeten belül komoly viták tárgyát képezte a lakhatás támogatásának kérdése, mivel az jelentős összegeket jelentett a hivatal számára. Kihívást jelentett, hogy az országos kategorizálás során Pécs városa a III. osztályba került Debrecennel és Nagyváradal együtt. Ez pedig kevesebb összeget jelentett a kataszteri személyzet számára, ha ide helyezték őket.

A korabeli választói névjegyzékek segítségével rekonstruálható, hogy a Pécsre költöző kataszteri személyzet milyen módon választott magának szállást. Az eredmények rámutatnak arra, mely mérnökök voltak képesek megtelepedni a városban és kik voltak azok, akik mint „valódi gavallérok” bérleményben éltek az itt töltött évek során.

A vizsgálatot három szempont mentén végeztem el: először a felügyelőség vezetőinek (Skála Vencel, Berczeli István, Ruttkai Vilmos) lakásait követtem végig; majd egy olyan évet választottam, amikor egyszerre kettő felügyelőség (felmérési és helyszínelési) is dolgozott a városban (1895); végül egy dátumot, amikor a legtöbb munkatársa volt az intézménynek (1914). A térbeli adatokat kettő korabe-

li (1895 és 1911-es évekből) térkép segítségével ábrázoltam, hogy azokat összevetessem a város közlekedési viszonyaival (bérkocsi, villamos), hogy kiderüljön, ez számított-e a mérnökök lakásválasztása során. E mellett utalni kívánok arra, hogy a mérnököket mennyire befolyásolta a munkahelyük közelsége szállásuk kiválasztásánál vagy egyéb szempontokat követtek.

Kohári Gabriella

segédlevéltáros, PTE Egyetemi Levéltár

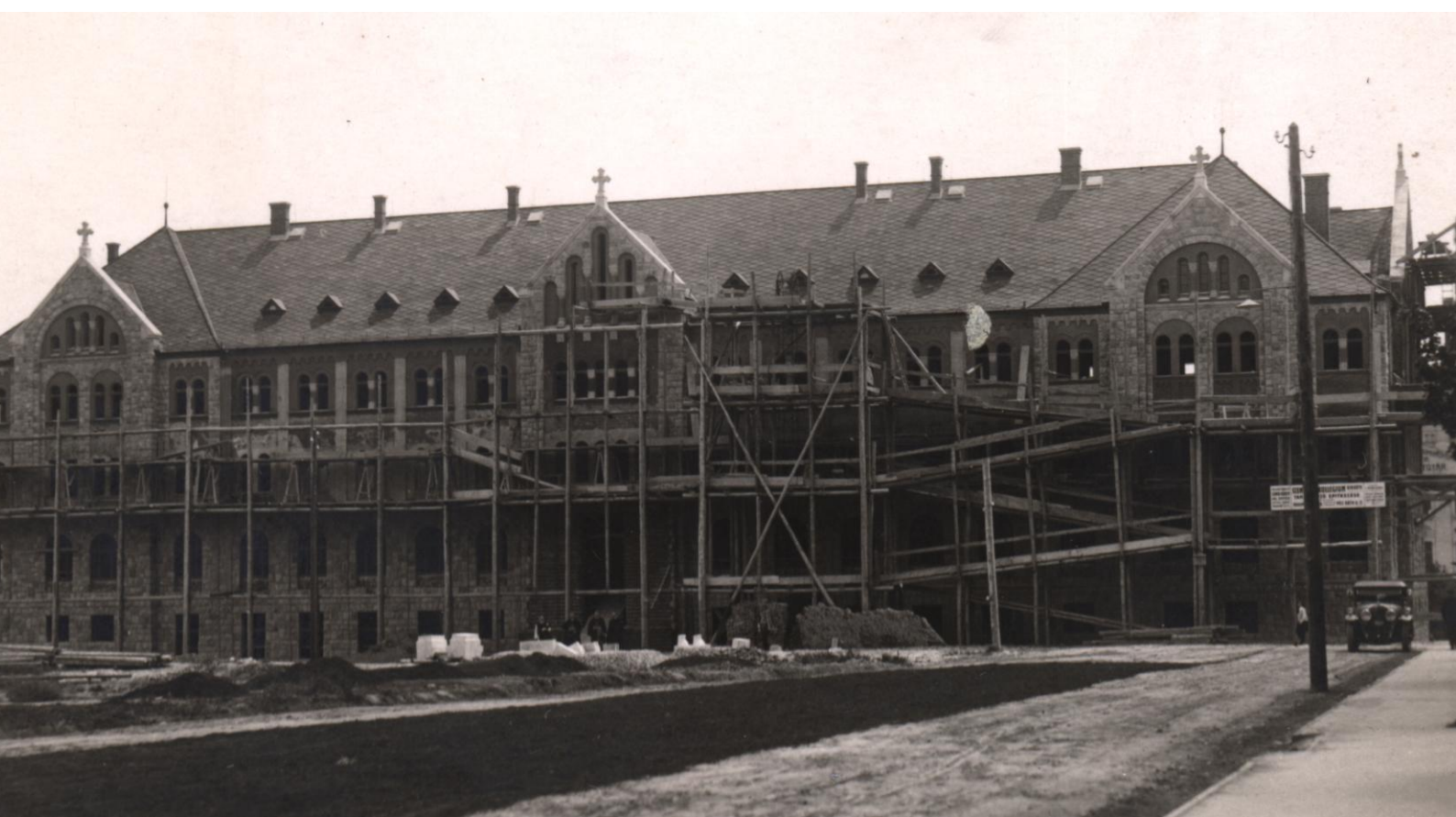
A pécsi Szent Mór Kollégium (Maurinum) építése Vargha Damján szemszögéből

Az előadás témája a centenáriumát ünneplő Pécsi Tudományegyetem rendkívül sokoldalú személyiségének, oktatójának, Vargha Damjának - a Szent Mór Pécsi Püspökről Elnevezett Királyi Katolikus Tanárképző-Intézet és Kollégium megálmodójának, életre hívójának, mozgatórugójának, majd 1947-ig igazgatójának - perspektívájából bemutatni a Maurinum építésének folyamatát.

Vargha Damján (1873-1956) szerzetes, pap, tudós, lelki író, tanár, tudományos és egyéb társaságok tagja, diákjóléti szervező/alapító, a budapesti Adalbertinum létrehozója, 1925-től a pécsi Erzsébet Tudományegyetem Bölcsész-, Nyelv- és Történettudományi Karának nyilvános rendes tanára.

Az oktatói munka mellett, személyiségéből adódóan szociális érzékenységgel felkarolta az ifjúságot, elhatározta és véghez is vitte a Maurinum létrehozását. Fáradhatatlanul munkálkodott, külföldi tanulmányutakon vett részt, hasonló intézményeket látogatott végig, kitartóan levelezett, figyelme a legapróbb részletekre is kiterjedt.

A Zirci Ciszterci Apátság Gyűjteményében, a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Levéltárában fellelhető dokumentumokon keresztül bepillantást nyerhetünk a megtervezés, kivitelezés folyamatába, az 1925. december 20-án megalakult a Szent Mór pécsi püspökről elnevezett Maurinum Egyesület létrejöttétől, az 1928. április 22-i alapkőletétel ünnepélyes megrendezésén át, egészen addig, hogy Dr. Vargha Damján az 1929/30. tanév I. félévére szabadságot kér a Szent Mór Kollégium berendezésének és adminisztrációjának megindítása miatt.

A PTE EL őrzi a Szent Mór Kollégium (Maurinum) fennmaradt iratait. A hivatalos dokumentumok (építési naplók, Igazgató Tanácsi jegyzőkönyvek, Építőbizottsági ülések jegyzőkönyvei) mellett Vargha Damján személyiségét mutatják meg azok a levelek, melyeket saját maga fogalmazott, pl. a kivitelező cégnek a kifogásolt minőségű alapanyagok ügyében, vagy észrevételeit tartalmazó feljegyzés a Maurinum helyszíni szemlájén (1929. máj. 14.) Sok mindenről árulkodik beszámolója, melyet Dr. Virág Ferenc püspök részre küldött a Kollégium építésének állásáról, vagy a jogi útra terelődött ügy megoldásáról.

Munkájának hivatalos aspektusáról születtek tanulmányok, de a hihetetlen kitartással, elhivatottsággal – néha autokratizmussal – rendelkező, a források alapján nem könnyű ember bemutatása még várat magára.

Kovács Dániel László

PhD-hallgató, PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola

Szigetvári főszolgabírók baranyai kapcsolatai, 1789-1845.

Szigetvár és térsége 1699 és 1950 között Somogy vármegye részét képezte, a település járási székhelyként funkcionált. Korábbi kutatásaim során elsősorban somogyi hivatalviselőkkel foglalkoztam a rendiség utolsó korszakában (1790-1848), így kerültek látókörömbe a szigetvári főszolgabírók. Bár a mikrorégiót megyehatár választotta el Baranyától, Pécs közelsége mindvégig meghatározó maradt a terület életében (pécsi püspökség alá tartozás, Pécssett élő földesurak stb.). Előadásomban a szigetvári főszolgabírók kapcsolatrendszerét vizsgálom rokoni és birtokosi hálókon keresztül, arra a kérdésre keresve a választ, hogy melyik vármegyéhez kötődtek inkább? Somogyhoz vagy Baranyához? Egyáltalán valódi „határt” jelentett-e a megyehatár? Kutatásomban a főszolgabírók családi hátteréről lakhelyeikről, birtokviszonyaikról, viselt hivatalaikról, valamint utódaik életpályájáról gyűjtöttem adatokat. Ehhez szerteágazó forrásbázist használtam fel, jegyzőkönyveket, anyakönyveket dolgoztam fel, így kapcsolódva a helytörténeti konferencia kiemelt témaköréhez. A feltárt adatokat táblázatok, családfák és térképek segítségével szemléltetem. Konklúzióként megállapíthatom, hogy bár a vizsgált főszolgabírók szinte kivétel nélkül helyi, somogyi hátterű potentátok voltak, baranyai kötődésekkel azonban mind rendelkeztek. Gyermekük, unokáik közül többen az itteni elitbe házasodtak be. Főszolgabíróságukat követően pedig többen Pécsre költöztek. A megyehatár valójában nem különítette el Somogy és Baranya nemességét egy bizonyos presztízs- és vagyonszint felett.

Kurucz Réka

PhD-hallgató, PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola,

Néprajz-Kulturális Antropológia Doktori Program

„A bodonyi faluvégen leányvásár lesz a héten”. Tájszerkezet, identitás, szőlőművelés

A szőlő-és bortermelet fontos szerepet játszott a magyar parasztság életében, az ültetvények jelentős hányada az önellátásra berendezkedett paraszti gazdaságok szerves részét képező kisparcellás szőlőterület volt, melyet gyakran a kollektivizálás sem érintett érdemben. Így a szőlőhegyek sok esetben a közelmúltig sajátos tájszerkezetet és (bio)kulturális örökséget őriztek meg. Mint a tájtörténeti, földhasználati folyamatokban gyökerező társadalmi produktumok, érzékletesen magukon viselik a vidék társadalmi-gazdasági-kulturális változásait egy-egy térség szocializmus kori, illetve poszt-

szocialista jelenkori valóságában. Előadásomban a Villányi borvidék nyugati felén található hegyszentmártoni és diósvizslói szőlőhegyekhez kapcsolódóan az 1970-es évekig megmaradó szokás, a *bodonyi búcsú* példáján keresztül igyekszem bemutatni a fent vázolt folyamatokat. Az Ormánság leányvására, a siklósbodonyi búcsúhoz kapcsolódó három napos szőlőhegyi találkozó, mint túlélő struktúra, szinte a rendszerváltás előtti évtizedig jelen volt e vidék életében. Igyekszem megválaszolni a kérdést, vajon minek köszönthette 20. századi tovább élését? Vajon e folytonosság milyen szükségletekről, normákról, milyen gazdasági viszonyrendszerekről, természeti környezet adta feltételekről árulkodik? Kiemelten fontosnak tartom a szőlőhegyek szerepét, melyek, mint a kollektivizálásból kimaradt „reliktum” területeket, az állandóság, a tudás- és tulajdonfolytonosság színtereiként gyakran a paraszti identitást őrző menedék és ellenvilág szerepét töltötték be tulajdonosaik számára a kommunizmus éveiben, mind a helyben maradók, mint a falvakból elvándorolni kényszerülő családok számára. Előadásomban röviden kitérek arra is, hogy a rendszerváltozás gyorsan változó körülményei milyen hatással voltak e szőlőhegyek tulajdonviszonyaira és szerkezetére, mivel a gazdasági lehetőségek megváltozásával egyre nagyobb arányban szűnnek meg a kisparcellák, az azokat fenntartó és művelő közösségekkel párhuzamosan. Ám a bodonyi búcsúhoz kapcsolódó utolsó szőlőhegyi mulatóságok emlékét a környékbeli falvak lakói és a Pécssett élő ormánságiak máig őrzik. Elbeszéléseiken keresztül táj, ember, közösség és hagyomány komplexitása körvonalazódik előttünk.

Majorossy Imre Gábor

c. docens, PPKE BTK Francia Tanszék

Közönséges, régi, egyenlő: Draskovich György pécsi püspök magyar nyelvű hitvédelmi munkássága

Draskovich György pécsi püspök (1557-1563), aki ebbéli funkciója előtt és után számos egyéb egyházi és világi cím, illetve méltóság birtokosa volt, nemcsak latin nyelven fejtette ki lelkipásztori tevékenységét, hanem magyarul is. A patrisztika recepció-, valamint a magyar kultúra- és nyelvtörténet szempontjából egyaránt figyelemreméltó az 1561-ben született, *Igen zep kenyw* című műve, amelyet Lerinumi Szent Vince *Commonitoria* (PL 50,637C-686B) című szövegének fordításaként tett közzé. A ma már kevésbé ismert 5. századi, dél-galliai egyházatya korának eretnekségei ellen veszi fel a harcot, és ha csak felületesen pillantunk is Draskovich korára, azonnal láthatjuk, mi ragadhatta meg a műben. Közel ezer esztendővel korábban élt kollégáját ugyanis egészen hasonló problémák foglalkoztatták, mint őt magát: a katolikus hit megőrzésének módjai és annak ellenségei elleni eredményes küzdelem.

Az előadás előzmataiként érdemes a műnek a hitre vonatkozó kulcsszavait idézni: *kezenjegews* (közönséges), *reeghy* (rég), *ygienlew* (egyenlő). Lerinumi Szent Vince művéből kiindulva Draskovich György egyfajta végigvitt metaforaként törekszik a hit megőrzésére, mégpedig úgy, hogy a kulcsszavakat a maga korára is érvényes módon fejt ki és magyarázza.

Mivel Draskovich püspök (egyház)politikai tevékenysége igencsak összetett volt, megítélése sohasem lehet egyértelmű. Mást jelent a katolikusoknak és a protestánsoknak, mást a magyaroknak, más a korabeli *hungarusoknak* és ismét mást azon horvátoknak, akik abban az időben éppen egy kicsit kevésbé kívántak a továbbiakban *hungarusok* lenni. Ismertetendő fordítása azonban egyértelműen elhelyezi őt a magyar, és azon belül a pécsi művelődés- és lelkiségtörténet albumában, hiszen széleskörű műveltsége és látóköre a (Bécsből és Pozsonyból gyakorolt) pécsi püspöki hivatala idején is képessé tette küldetésének elhivatott gyakorlására.

Mendöl Zsuzsanna

nyugalmazott könyvtáros, művészettörténész

Házfalak Őrizte sorsok 2.

Pécs Rákóczi út 68. számú épület építéstörténete, építtetői és használói

Breuer Miksa és József gyarmatáru nagykereskedők lakó- és irodaháza Schlauch (Lőrinc) és Károlyi Emil 1907-ben készült tervei alapján 1908-ban épült fel a mellette álló ötszintes, téglarchitektúrájú raktárépülettel együtt. Ez utóbbit 2010-ben lebontották. Építtetői 27 éven át dolgoztak és éltek itt családjaikkal. Miksa leányai közül Etel és Mária (Marianna) a pécsi zeneoktatás neveltjeként csellóművészként és hegedűművészként értek el sikereket. A cég vezetőinek halálát követően az épület mindmáig közösségi használatba került. Újabb használói igényeknek megfelelő átépítésekkel előbb Vitézi székház lett (1939-1944). A II. világháborút követően több intézmény költözött falai közé. Az 1952-ben alapított Állami Liszt Ferenc Zeneiskola 1955-től kezdte meg itt működését, és több évtizedes küzdelmekkel egyedüli használójává vált a lakóépületnek. A rendszerváltást követő évtizedek átszervezései ellenére is sikerült ide véglegesen visszatérnie az iskolának, méltó funkciót kapott a zenei oktatás otthonául, építtetőinek kultúra- és zeneszeretetét élte tovább.

Nagy Gábor

térinformatikai munkatárs, Janus Pannonius Múzeum Régészeti Osztály

„Szövetségesek” markában – Egy amerikai pilóta tragikus története

1944. december 20-án az Egyesült Államok 15. Légierőjének 760. bombázó ezrede a csehszlovákiai Brux városának olajfinomítója elleni támadását kapták feladatul. Az olaszországi Spinazzole repteréről felszállt két század (762., és 763. század) 25 B-24 Liberator négymotoros bombázói, a 485. század gépeivel egyetemben mérsékelt sikerrel végrehajtották a bevetést. A célterület fölött azonban a légvédelem egy gépet súlyosan megrongált. Pilótája tudta, hogy esélyük sincs visszatérni a támaszpont-ra, ezért a legközelebbi szövetségesek által már visszafoglalt terület felé vette az irányt: Magyarország felé. A gép üzemanyaga Mohács térségében kifogyott, ezért a pilóta kiadta a parancsot a gép elhagyására, majd miután mindenki biztonságban kiugrott, ő is elhagyta a magatehetetlen gépet. A legénység Mohácstól keletre, a mai Homorúd közelében ért földet, de pilótájuk, mivel ő ugrott ki utoljára, tőlük jóval távolabb landolt. De a biztonságosnak hitt szövetséges terület néhány perccel később rémálommá vált, amely aztán brutális tragédiába torkollott.

Az 1996-ban elkezdett repüléstörténeti kutatásaim sorában ez az eset volt az első, amit sikerült teljes egészében felkutatnom, szinte a legapróbb részletekig. Előadásomban ennek a napnak a történetét és a kutatás kalandos momentumait mesélem el.

Nagy Imre Gábor

főlevéltáros, igazgatóhelyettes, MNL Baranya Megyei Levéltára

A hatalmi rendszer rekonstrukciója Pécs város 1921. évi felszabadulása után

Az előadás foglalkozik a Nemzeti Hadsereg bevonulásával, illetve annak fogadtatásával, az itt maradó lakosság hangulatával, az országos visszhanggal és az elmenekülőkkel. A régi hivatalnoki kar visszatérésével és a közigazgatás megszervezésével. A megszállás okozta károk felszámolásával, és a város életét normalizáló első intézkedésekkel. Horthy Miklós és Bethlen István pécsi látogatásával, a kormánybiztosi rendszerrel, illetve a kormányzati kapcsolatok kiépítésével.

Nagy Péter Tibor

egyetemi tanár, Wesley Egyház- és Vallásszociológiai Kutatóintézet

Pécsi elitcsoportok a magyar könyvkiadásban

A „Culturally Composite Elites, Regime Changes and Social Crises in Multi-Ethnic and Multi-Confessional Eastern Europe. (The Carpathian Basin and the Baltics in Comparison - cc. 1900-1950)” című FP7-es európai kutatás keretében (melyet Karády Viktor és Nagy Péter Tibor vezetett) egy háromszintű elitadatbázis készült. Mindhárom szinten vannak „pécsi kontextusú” emberek.

A reputációs elitekhez azok a személyek tartoznak, akik önálló címszót kaptak valamilyen jelentősebb magyar lexikonban. Két egymással átfedő alcsoportot formálunk belőlük: akik Pécsen születtek, illetve akiknek életpályájuk során valami (Lexikoncímszóból megállapítható) közük volt Pécshez.

Ennél eggyel tágabb – bár időben szűkebb – csoportot jelentenek azok, akik 1950 előtt bármely magyar egyetemen diplomát szereztek. Az ő adatbázisuk részben anyakönyveken, részben diploma-

könyveken alapszik. Három egymással átfedő alcsoportot formálunk belőlük: akik Pécsen születtek, illetve akiknek eltartójuk pécsi volt, s akik a pécsi egyetemre jártak.

Ennél még tágabb – bár időben még szűkebb – csoportot jelentenek azok, akik 1918 előtt bármely magyar középiskolában érettségit szereztek. Az ő adatbázisuk részben anyakönyveken, részben értesítőkön alapszik. Három, egymást átfedő alcsoportot formálunk belőlük: akik Pécsen születtek, illetve akiknek eltartójuk pécsi volt, s akik pécsi középiskolába jártak.

Ezt a nyolc embercsoportot a filológiai értelemben nem tökéletes, de történetpszichológiai megbízható „datalink” módszerrel kapcsoljuk egymáshoz és a 19-20. században megjelent magyar könyvek katalógusához. Alapvető belső mintázatokat kívánunk ezen a módon megállapítani, a különböző értelemben „pécsi” csoportok elitben betöltött relatív súlyát illetően, továbbá – a könyvkatalógus ETO változójának segítségével arra is választ keresünk, hogy milyen tudományágak, sőt milyen tudományos témák választását tette az átlagnál valószínűbbé, illetve valószínűtlenebbé a „pécsi” mivolt.

Onhausz Miklós

történész, független kutató (Pécs)

A Pécsi Székesegyház Palestrina Kórusának története és repertoárja 1988-tól napjainkig

Vajon érdemes-e a figyelemre egy „befejezetlen” korszak? Ha ez a kérdés Jobbágy Valér székesegyházi dirigensi működésének időszaka kapcsán merül fel, a válasz egyértelmű igen. Jobbágy Valér mind szakmai felkészültségét, mind a liturgiához és az egyházzenehez való hozzáállását tekintve méltó utóda pap-karnagy elődeinek. A Pécsi Székesegyház Palestrina Kórusának elmúlt harminc éve a megelőző százhoz hasonlóan a szigorú hagyománytisztelet és a hagyomány keretein belüli folytonos megújulás ötvözete. A korszak karaktere a majdani végső hosszától függetlenül jól megragadható, eredményeinek elemzése a zenetudomány számára releváns haszonnal jár.

Az évi közel 60 egyházzenei szolgálatot ellátó együttes repertoárja a jelenlegi karnagynak köszönhetően mind a reneszánsz művek, mind a kortárs kompozíciók tekintetében jelentősen gazdagodott, emellett kiteljesedett a gregorián éneklés gyakorlata is. A kortárs egyházzenevel való kapcsolat ékes példája Csemiczky Miklós *Missa „Terra tremuit”* című művének ősbemutatója (2020), amely a korszak egyik csúcspontjának tekinthető.

Az előadás célja, hogy megismertesse a hallgatóságot egy különleges pécsi egyházzenei műhely közelmúltjával és szakmai eredményeivel, továbbá az időkeret adta lehetőségekhez mérten összevesse a vizsgált időszakot a megelőző négy korszakkal a körülmények és lehetőségek, a leküzdendő kihívások és az énekelt repertoár tekintetében.

Pap Dávid Zoltán

történész, független kutató (Pécsvárad)

„Impozáns részvét mellett...”

Pécsi polgárok a ravatalon. A *Dunántúl* napilap gyászjelentései (1922-1939)

A gyász írott megjelenítése évezredek óta része az emberi kultúrának. Az újkortól kezdve a nyomtatott sajtó megjelenése egy újabb közvetítő felületet kínált a személyes vagy a közösségi gyász kifejezésére. Egészen napjainkig – bár csökkenő mértékben – fennmaradt a sajtótermékek igénybe vétele e célra. A helyi újságok esetében nagyon hasznos „mérőeszköz” lehet a gyászjelentés. Vizsgálatunkkal –

pl. magán és közösségi hirdetések aránya, milyen társadalmi csoportok képviselőiről jelentek meg az írások stb. – ki lehet mutatni, hogy egy-egy lap mennyire kötődött az adott településhez, vagy éppen mennyire volt elfogadott a közösség részéről.

Az előadás arra tesz kísérletet, hogy néhány érzékletes példán keresztül választ keressen arra a kérdésre, a Horthy-korszak *Dunántúlja* mennyire tartotta magát pécsinek, s a pécsi polgárok mennyire tartották a lapot tükének.

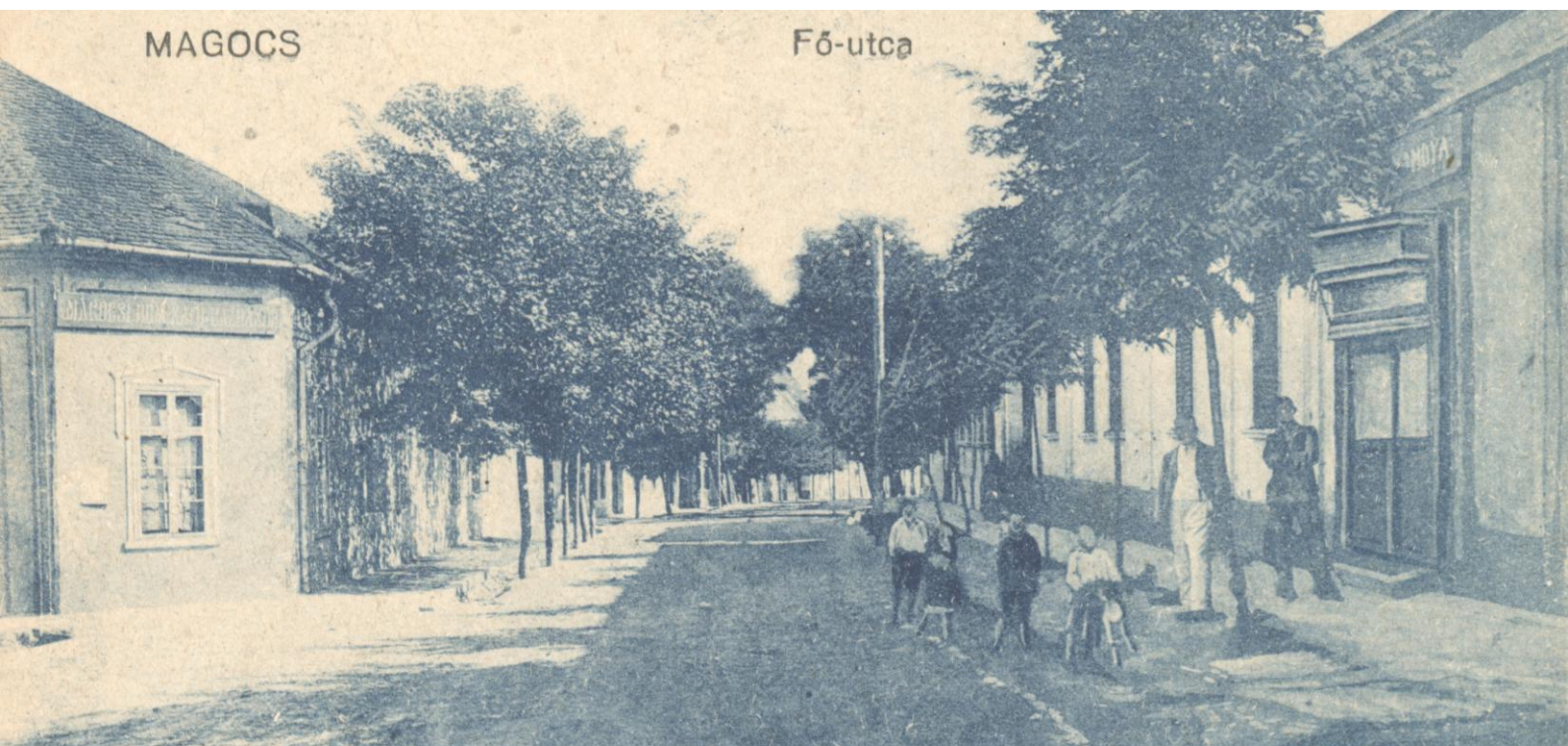
Pintér Tamás

PhD-hallgató, PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola

Egy elvesztett élet, egy derékba tört karrier. Nunkovics Ignác (1789-1854) tisztkari pályafutása

A 18-19. század fordulóján Baranya vármegye tisztkara meglehetősen zárt közösségnek volt nevezhető, még a vármegyei nemesség szemszögéből is. Jó kapcsolati hálózat, családi háttér, anyagi, szellemi és szimbolikus javak, néha egyéni érdemek voltak szükségesek ahhoz, hogy valaki a vármegyei tisztkar tagjává válhasson. Mindezek megléte természetesen nem garanciaként, csupán lehetőségteremtő erőként szolgált a ranglétrán való feljebb jutásra: mindenekelőtt átgondolt döntések és némi szerencse is szükséges volt ahhoz, hogy valaki kiemelkedő karriert futhasson be. Nem volt ez másképp Nunkovics Ignác esetében sem, aki az 1790-1848 közötti időszak vármegyei politikájának egyik legígéretesebb ifjának bizonyult: mindössze 21 éves volt, mikor a főispán a tisztkar tagjává nevezte ki (aljegyzői hivatal), három évvel később pedig már egy komoly és előkelő pozíciót tudhatott magának, hiszen az 1813. május 20-án tartott tisztújításon a hegyháti járás főszolgabírójává választották. Az övéhez hasonló karrierutakat figyelembe véve diétai követtséget, akár alispáni hivatalt is ambicionálhatott magának.

A történelem, s még inkább Nunkovics saját döntéseinek következményei úgy hozták, hogy e hirtelen elnyert magas hivatalt is csak rövid ideig viselte. Öt évvel azután, hogy 1810-ben kirabolták a mágocsi malmot, a négy letartóztatott vádlottat a mindössze 26 éves ifjú főszolgabíróra bízták, s vallatásuk végül olyan tragédiába torkollott, amely az egyik vádlott életébe, valamint Nunkovics főszolgabírói hivatalába került. A Nunkovicsra kiszabott, viszonylag enyhe ítélet következtében hamarosan egy királyi biztos jelent meg a vármegyében, elindítva ezzel egy olyan vizsgálatot, mely a vármegyei tisztkar legnagyobb presztízsű, leginkább tisztelt tagjainak pozícióját is veszélybe sodorta.

Polyák Petra

főlevéltáros, MNL Baranya Megyei Levéltára

A házingatlanok 1952. évi államosítása Pécssett

Az előadás a házingatlanok 1952. évi állami tulajdonba vételéről szóló törvényerejű rendelet végrehajtásának napi gyakorlatát és érintettjeit vizsgálja Pécssett. A fókuszban egyfelől egy rendkívül nagy horderejű és a társadalom széles rétegeit érintő rendelkezés pártállami végrehajtásának sajátosságai állnak: az 1945-től kezdődő államosítások újabb felvonása 1952 februárjában ugyanis önmagában kevésbé volt meglepő, ám a végrehajtás gyorsasága meglehetősen váratlan volt. Az időben történő tájékoztatás hiánya azonban ebben az esetben nem anomália, hanem a lebonyolítás szerves része volt, egyszerre szolgálta a várható konfliktusok és az ellenállás minimalizálását, de tükrözte a végrehajtó apparátussal szembeni bizalmatlanságot is.

Az előadás a korabeli propagandaérvek, valamint a mentesítési kérelmek összevetésével másfelől a rendeletre adott társadalmi reakciókat vizsgálja. A kommunista politikai hatalom ugyanis módszereken törekedett a Horthy-korszak vélt vagy valós kedvezményezettjeinek anyagi, gazdasági, kulturális és morális ellehetetlenítésére – mindezt a „társadalmi igazságosság” jelszavával. A háztulajdonosok ellen folytatott többéves propagandahadjárat pedig 1952-re sikerrel hangolta a lakáshelyzetüket elégtelennek tekintőket a saját ingatlanjukban, rendezettebb körülmények között élők ellen. Bár a rendelet propagandája igyekezett ezt sulykolni, a házállamosítással kapcsolatban leegyszerűsítő puszta a „volt uralkodó osztályok” tulajdonfosztásának egy újabb állomásáról beszélni, annak a társadalom valamennyi rétegéből voltak kárvallottjai. Sokak számára pedig meglepetést okozott, hogy létezik olyan logika, amely szerint „kizsákmányolóknak” minősülhetnek. A mentesítési kérelmek világosan mutatják, hogy az érintettek jó része képtelen volt saját élethelyzetét elhelyezni ebbe a leegyszerűsített és dehonesztáló világképbe.

Rácz Márk

kollégiumi nevelőtanár, Hallássérültek Budapesti Tanintézete

A Pécsi Tudományegyetem Marxizmus-Leninizmus Intézetének története

Előadásomban azt mutatom be, hogy a Kádár-rendszerben hogyan épült fel és milyen módon működött a helyi tudományegyetemen az ideológiai képzés. Közismert, hogy a rendszerváltást megelőzően a marxizmus-leninizmus elveivel összhangban kötelező jelleggel oktatták a hazai felsőoktatásban a tudományos szocializmust, a politikai gazdaságtant és a marxista filozófiát. Azt mutatom be, hogy kik és mit oktattak a hallgatóknak és ők ezt hogyan fogadták. Továbbá ismertetem, hogy milyen tudományos kutatásokat folytattak az ideológiai oktatók. Arra keresem a választ, hogy hol húzódik a tudományosság és a propaganda közötti határvonal. Természetesen szót ejtek különféle módszertani kérdésekről is, hiszen ahogy fejlődött a tudomány, úgy alakultak át az oktatás módszerei is. A technika fejlődésének megfelelően formálódott a módszertan, ezzel összhangban alakult ki például a film szerepe az oktatásban, ami a '60-as évek második felére tehető. Érdekes, hogy az ideológiai oktatás nem épített az egykori 1919-es katonák visszaemlékezéseire, akik az akkori nagyobb ünnepek (április 4-e és november 7-e) alkalmával lettek meghívva.

Természetesen másfajta módszertan vonatkozott a tudományos szocializmus oktatására, más a marxista filozófia oktatására (dialektikus materializmus és történelmi materializmus) és más vonatkozott a politikai gazdaságtanra (külön a kapitalizmus és a szocializmus rendszerére) is. Fontos megjegyezni,

hogy szigorú központi irányítás alatt álltak ezek az oktatási egységek, melyek nem térhettek el a fő direktíváktól.

Előadásomban a pécsi felsőoktatási intézmény(ek)re koncentrálok és a helyi tanerők munkásságát állítom középpontba. A fő forrásanyagot az Oktatásügyi (Művelődésügyi) Minisztérium Marxizmus-Leninizmus Oktatási Főosztálya által kiadott *Tájékoztató* című kiadvány, a *Felsőoktatási Szemle*, valamint az *MSZMP dokumentumai és határozatai* című kiadványsorozat jelentette. A kutatás kortörténeti hátterét Romsics Ignác és Gyarmati György vonatkozó munkái szolgáltatták.

Ragadics Tamás

egyetemi adjunktus, PTE BTK Szociológia Tanszék

Boros Julianna

egyetemi adjunktus, PTE BTK Közöségi és Szociális Tanulmányok Tanszéke

Bucher Eszter

egyetemi adjunktus, PTE BTK TMI Szociológia Tanszék

Megújuló és visszatérő hátrányok. Átalakuló ormánsági társadalom az 1970-es, 80-as években

Az előadás középpontjában a hátrányos helyzetű dél-baranyai falvak problémái és konfliktusai állnak. A vidéki Magyarország válságtüneteit állatorvosi lóként hordozzák a gazdasági központoktól távol fekvő marginalizálódott, aprófalvas térségek. A fiatalok és képzettebbek folyamatos elvándorlása nem okoz egyértelmű elöregedést a kistelepüléseken az alacsony iskolázottsággal és rossz munkaerőpiaci pozícióval jellemezhető – nagy arányban, de nem egyöntetűen roma származású – sokgyermekes családok domináns jelenléte miatt. Ezekben a közösségekben nem csak az integrációt aláásó szocializációs minták, szerepek, ill. alacsony hatékonyságú megküzdési stratégiák átöröklődnek át, de a kitörést ellehetetlenítő életkörülmények is.

A felzárkóztató programok munkatársai számára nagy kihívást jelent a komplex problémahalmaz értelmezése, a települési, közösségi és családi szintű segítségnyújtás hatékony, motiváló formáinak kidolgozása. Az előadás ehhez a munkához kíván hozzájárulni a történeti Ormánság nagy részét tömörítő Sellyei járásban az elmúlt évtizedek során lejátszódott folyamatok elemzésével.

A munka kiindulópontját az 1970-es, 1980-as években íródott, éves szintű falukronikák adják. A „Felzárkózó települések” programhoz csatlakozott tíz kistelepülés forrásanyagai rámutatnak arra, hogy a jelenlegi problémák és konfliktusok gyökereit, illetve számos elemét megtalálhatjuk a vidék időszejének tartott késő Kádár-kor világában.

Raposa Vivien Kitti

PhD-hallgató, PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola

Közösségépítés a Turul Bajtársi Szövetség és a Foederatio Emericana pécsi korporatíóiban a két világháború között

Az előadásom során ismertetem a Foederatio Emericana és a Turul Bajtársi Szövetség pécsi alszervezeteinek közösségformáló tevékenységét a Horthy-korszakban. A Turul és az Emericana rendezvényei között nemcsak különböző bálók, teadélutánok, illetve családi estek szerepeltek, hanem kiemelkedő helyet foglaltak el a kulturális, irodalmi előadások, kurzusok vagy kultúrtáborok, továbbá a város különböző rendezvényein, felvonulásain való részvétel is.

Az előadásom elődleges célja, hogy az ifjúsági programok részletesebb bemutatása révén rávilágítsak, hogy a zenés, táncos események és a kulturális rendezvények szervezése, illetve a nemzeti ünnepeken való részvétel mögött a vezetőség részéről tudatos, előre átgondolt nevelési szándék és gazdasági motiváció húzódott. Az egyesületi események ugyanis nemcsak a diákélet színesebbé tételét vagy a hallgatók kikapcsolódását szolgálták, hanem lehetőséget teremtettek az egyetemisták szemléletének és magatartásának formálására, hazafias érzülettel rendelkező fiatalok nevelésére, az irredata kultusz kidomborítására, illetve a magyar kulturális szokások és hagyományok megismertetésére. Mindemellett ezen alkalmak igen jó bevételi forrásnak is bizonyultak.

Kitérek továbbá arra, hogy a Turul és az Americana által szervezett ünnepek hozzájárultak az ifjúság egységesítéséhez. megkönnyítették a tagok egymásközötti, a hallgatók és az egyetemet végzett öregurak, illetve az ifjúság és a pécsi lakosság közötti viszony megerősödését is. A bajtársi egyesületek közösségépítő rendezvényei ezáltal elősegítették, hogy az egyetemisták a későbbi karrierjük szempontjából fontos kapcsolati tőkét szerezzenek.

A téma feltárása során a Turul (*Bercsényi Futár, Nemzetvédő, Akarat*) és az Americana (*Pécsi Americanás Élet, Americana Báli Híradó*) Pécsen kiadott sajtótermékeire, helyi politikai napilapok hasábjain megjelenő cikkekre (*Pécsi Napló, Dunántúl*), illetve a pécsi Egyetemi Levéltár, a Baranya Megyei Levéltár és a pécsi Várostartörténeti Múzeum iratanyagára támaszkodom.

Schmelczer-Pohánka Éva

történész, könyvtárvezető, Pécsi Egyházmegyei Könyvtár

Szemelvények a Rózsakert történetéből

A Rózsakert területének (ma Janus Pannonius utca 10.) múltja a késő római korra tekint vissza, ám a pécsi lakosok számára inkább a belvárosban 1954 és 2010 között működő, igencsak népszerű zenés-táncos nyári vendéglátó egységét, a Rózsakert Vendéglőt idézi fel: kinek a mulatságot és a felhőtlen jókedvet, kinek a nyaranként és kora ősszel folyamatos zajforrást.

A római kori háromkaréjos temetőkapolna, majd a középkori, pincével ellátott lakóépületet követően előadásunkban hangsúlyosan az új- és legújabbkori változások históriájának bemutatására vállalkozunk. A 2016-ig a pécsi Székeskáptalan tulajdonában álló gazdasági terület és díszkert hasznosítása, valamint az alatta elhelyezkedő nagy pince története az idők során összefonódott: ezen szemelvények adják a terület évezredes történetének vonalát.

Strasszer László

régész, PTE BTK Régészeti Módszertani Kutatócsoport

Pellérd község régészeti kutatása

Pellérd község régészeti kutatása 1961-ben, egy római villagazdaság mentőfeltárással kezdődött meg. Ezt követte ugyancsak egy beruházáshoz köthető leletmentés, amely a katolikus templom közelében zajlott, középkori leletanyagot hozva a felszínre, többek között egy ritkaságnak számító, bronzból készült templomi füstölőt. 1970-es, 80-as és 90-es évek nem hoztak újabb eredményeket, azokat csak az ezredfordulót követően, 2004-ben, illetve 2005-ben ismert meg a régészettudomány. Az utóbbi két évtizedben a Janus Pannonius Múzeum önkéntes lelőhely-felderítőinek köszönhetően fokozatosan bővült a régészeti védelemmel bíró területek száma. 2019-től a Pécsi Tudományegye-

tem Régészet Tanszéke folytat hasonló jellegű kutatásokat – ezek ugyan a pandémia időszaka alatt némiképp megnehezültek, de mára ismét lehetségessé vált az ilyen típusú munkálatok elvégzése. Ezen kutatások az elkövetkező évekre is biztosítanak feladatot a tanszék oktatóinak, hallgatóinak egyaránt.

Az előadás Pellérd község eddigi régészeti eredményeit kívánja bemutatni, az első feltárás körülményeitől, leleteitől kezdődően a napjainkig tartó terepbejárás kutatások anyagaival bezárólag. A régészeti leletanyagok, akár csak a lelőhelyek nagy változatosságot mutatnak diverzitásban, anyagminőségben, valamint értelmezhetőségben és jelentőségben. A prezentáció zárásaként a jövőbeni tervek-ről, a kutatás esetleg irányairól, további régészeti módszerek alkalmazásának lehetőségeiről – egyéb roncsolásmentes kutatási módokról – kívánok szólni.

Szabó Ernő

tudományos segédmunkatárs, PTE BTK Ókortörténeti Tanszék

Tekercsábrázolások a pécsi római kőtár síremlékein

2020 szeptemberében a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal által nyújtott pályázati támogatásból Grüll Tibor professzor vezetésével hoztuk létre a „Scroll in Hand” kutatócsoportot a Pécsi Tudományegyetem Ókortörténeti Tanszékén. Három éves kutatásunk célja, hogy a római síremlékeken, az elhunytak kezében megjelenő tekercsábrázolásokat birodalmi szinten összegyűjtse és a számítástechnika segítségével egységes szempontrendszer szerint elemezze. A tekercsekre írt szövegek jelentőségét mutatja, hogy a sírábrázolásokon a tekercset tartó és a mellettük lévő, tekercs nélküli személyek is gyakran különféle gesztusokkal mutatnak rá a tekercsekre, és olykor maga a tekercset tartó kéz is gesztust formál. A zárt tekercs-ábrázolásokat rendszerint hivatalos dokumentumként, polgárjog-adományozási okiratként, házassági szerződésként, végrendeletként, birtoklevélként, katonai diplomaként értelmezik. Tovább nehezíti a kérdést, hogy kortól, nemtől és társadalmi helyzettől függetlenül találunk példát a kézben tartott tekercsekre. Mások az irattekercsekre az elhunyt műveltségének bizonyítékaként tekintenek, és a jobb kéz gesztusát is ezzel összefüggésben szónokias kéztartásként értelmezik. Előadásomban a pécsi római kőtárban őrzött síremlékek tekercsábrázolása-it elemezve igyekszem megerősíteni, vagy éppenséggel cáfolni a kutatásban mindeddig csak részterületek vizsgálata alapján felmerült értelmezéseket, esetleg újabb interpretáció(ka)t javasolva.

Szalánczi Krisztián

történész, független kutató (Pécs)

Pucz Péter

független újságíró (Pécs)

A világhíró Werner

Vezér Antal labdarúgó Werner néven született Mohácson, 1922-ben, éppen száz esztendővel ezelőtt. Ami azért érdekes, mert azóta is ő az egyetlen olyan labdarúgó a nemzeti együttesből, aki a Duna-parti városból származott. A PVSK-ból lett egyszeres válogatott, 1947-ben, Jugoszlávia ellen, Belgrádban.

Amikor 1945-ben a PVSK leigazolta, akkor Vezér néven szerezték meg. Később a Szolnok szerette volna a sorai között tudni. Ezért a Magyar Labdarúgó-szövetséghez (MLSZ) fordultak az ügyében. De a

sportszervezet jelezte, nincs ilyen nevű játékos az adatbázisukban. Wernerként kiadták a kérőnek, vagyis Pécssett úgy focizott, mintha „itt sem lett volna”.

Egyszer, 1945-ben Svájcba indult a válogatott, vasúton. De Vezér Salzburgban leszállt, valami ételt venni. A vonat továbbment, a főhős maradt. Egy zakóban, pénz nélkül, több vonat meg nem indult a svájci határ felé, abban az időszakban. Ezért gyalog, meg szekéren jött haza, két hét után, teljesen lesoványodva. Szinte meg sem ismerték a csapattársai. A hányatott sorsú játékosról szól az előadás.

Szélpál Livia Klára

egyetemi adjunktus, PTE BTK Angol Nyelvű Irodalmak és Kultúrák Tanszéke

A pécsi és az eszéki Županijska utcai zsinagóga összehasonlítása

Előadásomban a pécsi és az eszéki Županijska utcai zsinagóga építéstörténet, a városszövetben elfoglalt helyüket, valamint a zsinagógák városi szerepvállalását vizsgálom. Mindezek mellett a két zsinagógát, a városok egészében elfoglalt térbeli és társadalmi helyén, építészeti stílusain, térbeli hangsúlyosságán, valamint reprezentációján keresztül mutatom be és hasonlítom össze. Mindkét zsinagóga 1869-ben épült, azonban sorsuk merően más történetet képez. A pécsi zsinagóga Feszli Frigyes, Gerster Károly és Kauser Lipót tervei alapján romantikus stílusban épült, míg az eszéki Županijska utca 13. szám alatt – Theodor Stern tervei alapján – épült zsinagóga a Rundbogenstil sajátos, keleties mór és neoromán díszítőelemekkel átszőtt változatát mutatta. Pécssett a ma is álló zsinagóga felépítése előtt a zsidó hitközség 1804-től az Engel-házban lévő zsidó imaházban tartotta istentiszteleteit, majd 1843-tól az első zsinagóga a Citrom utca 9. szám alatti házban kapott helyet. A hitközség későbbi növekedésével felmerült az igény egy nagyobb, méltóbb zsinagóga építésére. Pécssett a jelenlegi zsinagóga épülete nem a város főterén, hanem az egykori várofalon belül, - a mai Kossuth téren (volt Majláth téren) - található, nincs teljesen az utcavonalra építve, kerítés mögött, térbeli helyzetét tekintve kiemelten áll. Eszéken mind a Felső-, mind pedig az Alsóvárosban volt zsinagóga. A mai városközpontot alkotó Felsőváros fő utcáján, Županijska ulica (Megye utca) épült zsinagóga több lépcsős engedélyeztetéssel a központtól messzebb helyezkedett el az utcafrontra építve, később boltokkal körülvéve, nem kiemelt helyen. Az eszéki Županijska utcai zsinagógát 1941-ben felégették, majd 1953-ban lebontották. A helyén jelenleg egy bank áll, felette lakásokkal. Előadásomban a pécsi és az eszéki Županijska utcai zsinagóga történetét vázolom fel és hasonlítom össze magyar és európai városokra való kitekintéssel.

Szigetvári Krisztián

történész, építészmérnök, műemlékvédelmi szakmérnök, Baranya Megyei Kormányhivatal Állami Főépítészeti Irodája

Elbontott pécsi műemlékek nyomában

Az előadás egyfajta mementó az egykoron műemléki védeltséget élvező, de mára már elbontott műemlékek számára, egyben figyelemfelhívásként is szolgál, hogy a jövőben jobban kell vigyáznunk épített örökségünkre.

Összegyűjtöttem az egykoron védett, de a műemlékjegyzékből később törölt, majd fizikailag is megsemmisített pécsi műemlékeket. Mindösszesen húsz olyan egykori műemléképületet és objektumot találtam, melyek emlékét a legjobb esetben is egy-egy megfakult fotó és terv őrzi.

Túlnyomó többségük ráadásul a történelmi belvárosban, vagy ahhoz igen közel eső helyen állt. 75%-ban a tágabban vett történelmi belvárosban voltak megtalálhatók, 25%-uk helyezkedett el a belvárostól távolabb eső, ún. külső területeken. Az egykor elbontott épületek ma már nem rekonstruálhatók, hiányuk és a helyükre került modern épületek sok esetben ma is tájsebként jelentkeznek a városképben, egyfajta sosem múló műemlékvédelmi „fantomfájdalomként” lüktetnek még a 21. században is. Józanul belátható és valahol szükségszerű is, hogy egy történelmi városszövetben elpusztulnak épületek, de egy-egy korábban védett épület avulása, elbontása, megsemmisítése vagy felrobbantása minden esetben nagyobb jelentőségű, hiszen ezeket az épületeket egy bizonyos időszakban műemléki védelemre érdemesnek tartották.

Az előadásban végigvesszük valamennyi érintett épületet és építményt, a megmaradt fotók és a jelenlegi utcakép összehasonlításával szépen kirajzolódik az „ilyen volt, ilyen lett”-állapot. Ezek megismerésével mindenki eldöntheti, hogy milyen irányba fejlődött egy-egy új beépítéssel az érintett utcakép. Látni fogjuk, hogy sajnálatos módon az egykori műemlékek máig tartó hiánya, vagy modern beépítéssel történő helyettesítése szinte valamennyi esetben 50-60 éves távlatban is megterheli a városszövetet. Ezáltal az egykorvolt műemlékek az épített örökség nagymértékű pusztulásának szimbólumaivá váltak.

Vámos Eszter

titkár, MTA Veszprémi Területi Bizottsága

Pécs zenei élete a két háború között

A dualizmusra jellemző magas színvonalú zenei élet a két világháború között is kitartott. 1925-ben királydíjas lett a Pécsi Dalárda, a székesegyház kórusa a korszak egyik legnívósabb egyházi karának számított. A háború után több új zenei egyesület alakult, a Pécsi Dalárda mellett a munkás- és leventedalárdák is országos sikereket értek el. 1933-ban a Pécsi Ünnepi Hetek során a zene központi szerepet töltött be. 1936-ban Pécsen tartották a munkásdalosok országos dalosünnepségét. Pécs zeneváros jellegét az idegenforgalmi kiadványok és a sajtó propagálta, az 1930-as években a városimázs egyik meghatározó pillérévé vált a város élénk zenei élete. De miért volt olyan fontos a zene a két világháború között? Milyen különbségek és hasonlóságok voltak a pécsi dal- és zenekarok között? Hogyan hatottak az új divatok és zenei irányzatok a pécsi zenekarok repertoárjára? Hogyan tekintettek a hatóságok az egyes dalárdákra és zenekarokra?

Várdai Levente

történész muzeológus, Janus Pannonius Múzeum Új- és Legújabb kori Történelmi Osztály

Levelek, képeslapok és fotók. Egy pécsi származású francia idegenlégiós hagyatéka

A Francia Idegenlégió 1831-es megalapítása óta a világ minden tájáról fogadja a külföldi állampolgárokat és foglalkoztatja őket katonai bevetéseken. Rejtő Jenő alkotásai mellett számos irodalmi mű tematizálja az idegenlégiósok életét, ennek köszönhetően fokozott érdeklődés mutatkozik a társadalom részéről a téma irányába. Magyarok férfiak is nagy számban teljesítettek önkéntes szolgálatot a kétes vegyes megítélésű idegenlégióban. Egy volt közülük Slapsi Lajos (1926-1961) pécsi származású leventeköteles fiatal, aki a második világháborúban amerikai hadifogságba esett és belépett az idegenlégió kötelékeibe.

Szerencsés módon, 2022 elején adomány útján egy különleges irategyüttes került a Janus Pannonius Múzeum Új- és Legújabbkori Gyűjteményi Osztályának felügyelete alá „*Slapsi Lajos idegenlégiós hagyatéka*” néven. A közgyűjteményben JPM ÚLGYO Gy.sz. 588. számon nyilvántartott – egy teljes doboznyi terjedelmű – anyagcsoport Slapsi Lajos életét dokumentálja. A maga nemében egyedülálló forrásbázis hihetetlen részletességgel mutatja meg a többszörösen kitüntetett Slapsi fiatalkorát, katonai előmenetelét és hétköznapjait.

Rendelkezésre áll szüleinek írt több tucat napló stílusban fogalmazott levele és képeslapja, majd közel 200 képet tartalmazó fotóalbuma, valamint személyével kapcsolatos hivatalos magyar és francia dokumentumok. Előadásomban Slapsi életútját mutatom be, a rendelkezésre álló az 1920-as évektől egészen 1969-ig terjedő forrásanyag alapján. Ezzel kívánok bekapcsolódni a Francia Idegenlégió iránt fokozódó és kibontakozó hazai történelmi kutatásainak diskurzusába.

Kísérőprogram

BMK70 – Könyvtártörténeti kiállítás

a Csorba Győző Könyvtár fennállásának 70 éves jubileuma alkalmából

Megtekinthető a Tudásközpont 1. emeletén, a Csorba Győző emlékszoba előtti közlekedőben
a könyvtár nyitvatartási idejében

A rendezvény időpontja

2021. november 17-18. (csütörtök – péntek)

A rendezvény helyszíne

Pécs, a Tudásközpont földszinti konferenciaterme (Universitas utca 2/a)

Élő közvetítés

www.csgyk.hu • www.facebook.com/baralib

A MAGYAR TUDOMÁNY ÜNNEPE

A Magyar Tudományos Akadémia programsorozata

A konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe programsorozatának része.

<https://mta.hu/tudomanyunnep>

További információ

www.csgyk.hu

72/501-690 / 28055 • baranyaihelyismeret@gmail.com

A rendezvényre a belépés díjtalan.

A programváltoztatás jogát a szervezők fenntartják.

A rendezvényen kép- és hangfelvétel készül.

Szervezők

Csorba Győző Könyvtár • Pécs Története Alapítvány • MTA Pécsi Területi Bizottság

